

GERONTOLOŠKO IZRAZJE

VIZIJA DOLGOTRAJNE OSKRBE

angleško: Vision of long-term care

Vizija je uvid v stvar in njeno razvojno perspektivo. Ta celovit pogled na stvar, kakršna je sedaj in v njene možnosti, je osnova za smiselno sedanje delovanje in razvoj. Razlikujemo osebno vizijo, ki usmerja posameznika, in družbeno vizijo, ki umerja razvoj skupnosti; obe vplivata druga na drugo.

Vizija sodobne dolgotrajne oskrbe ima naslednje značilnosti.

1. Upošteva dejstvo, da celoten razvoj človeštva spremlja izkušnja solidarne pomoči ljudem v njihovi nemoči – ta izkušnja je za človeško vrsto specifična in bistvena.
2. Izhaja iz uvida, da je človekov osebnostni razvoj in razvoj skupnosti odvisen od tega, koliko imajo ljudje razvito zmožnost za empatično sodoživljanje z drugimi – tako z njihovi razvojnimi uspehi kakor z njihovo nemočjo. Ta zmožnost omogoča ljudem učinkovito komuniciranje, sodelovanje in medsebojno pomoč.
3. Pozorna je na sedanje veliko povečanje deleža ljudi v najvišji starosti, ki potrebujejo pomoč pri vsakdanjih opravilih, ter na dejstvo, da tradicionalna sorodstveno-sosedska ter industrijsko institucionalizirana oskrba ne ustrežata niti potrebam današnjih ljudi niti razvoju skupnosti.
4. Temelji na zavestni odločitvi skupnosti za prednostno politično in strokovno iskanje rešitev za humano, finančno in kadrovske vzdržan sistem in programe dolgotrajne oskrbe v sodobni informacijsko-komunikacijski družbi.

Sistem dolgotrajne oskrbe se razvija po ustrezni ali neustrezni viziji, ali pa po naključnih vzgibih v okolju. Ob sedanjem staranju prebivalstva je potreba po oskrbi tako pereča, da ne dopušča stihijskega razvoja. Delovanje in razvoj oskrbe sta odraz vizije o staranju in oskrbi, ki jo imajo posamezniki, vplivne skupine in javno mnenje. Glede na svoje vizije delajo države, lokalne in druge skupnosti ter podjetja svoje razvojne strategije za staranje, dolgotrajno oskrbo in sožitje; te so osnova za razvijanje oskrbovalnih sistemov. Evropske države urejajo po letu 1995 nacionalne sisteme oskrbe z zakoni o dolgotrajni oskrbi. V njih se odraža vizija o zgoraj naštetih štirih dejavnikih ter konkretno razmerje med tremi elementi oskrbovalnega trikotnika: oskrbovanci, oskrbovalci in oskrbovalnim sistemom z njegovimi ustanovami in programi.

V ospredju politične in druge javne pozornosti v zvezi z dolgotrajno oskrbo in zakonom o njej so večinoma stroški in ustanove. Kakovostna vizija dolgotrajne oskrbe te vidike pozna in upošteva, niso pa prevladujoče ali izključno izhodišče sistema in zakona; če so, se kakovost oskrbe v tej skupnosti slabša. Odločilni element za kakovost oskrbe so oskrbovalci – vsi neformalni domači in poklicni formalni, ki oskrbujejo danes, in vsi potencialni oskrbovalci; evropski podatki pa kažejo, da ima v desetih letih vsak prebivalec nekoga od bližnjih v oskrbi. V strategijah staranja in zakonih o dolgotrajni oskrbi so bili oskrbovalci bolj ali manj neopaženi, sedanja kriza zaradi pomanjkanja oskrbovalcev, ki se stopnjuje pri

nas in po vsej Evropi, pa postavlja ta steber oskrbovalnega sistema v pravo luč.

Tretji steber oskrbovalnega sistema so oskrbovanci, to so vsi ljudje v skupnosti, ki zaradi starostne onemoglosti, kronične bolezni ali invalidnosti potrebujejo pomoč pri vsakdanjih opravilih. Njim je oskrba namenjena in formalno jih dajejo vizije, strategije, programi, zakoni o dolgotrajni oskrbi, ustanove in javno komuniciranje o oskrbi na prvo mesto pred ostala dva stebra. Analiza vsebine, strukture in konteksta pa pod temi izjavami razkrije več reklame in bivanjskega strahu pred onemoglostjo kakor dejanskega odgovarjanja na potrebe oskrbovancev in oskrbovalcev.

Živimo namreč v času, ko tradicionalna vizija komplementarnosti med človeško močjo in nemočjo ni več učinkovita, niso pa še dovolj izoblikovane sodobne utemeljitve o sinergični povezavi teh dveh danosti v življenju slehernega človeka; in prav tako ne odgovor na vprašanje o smislu človeške krhkosti za kakovosten razvoj posameznika in skupnosti. Pereča posledica tega primanjkljaja je subjektivno in družbeno staromrzniško (ageistično) stališče v evropskih družbah. Zamisli 20. stoletja o neomejenem napredku, o nadčloveku in o pravični, brezrazredni družbi se v stvarnosti niso obnesle, ampak so povzročile onesnaženost in izropnost okolja, vojne in množična pobijanja (v nacizmu tudi evtanazijo duševno in drugače šibkih ljudi v lastni skupnosti), iskanje sodobne utemeljitve za razvoj solidarne družbe pa je bilo na stranskem tiru.

Zato je za sodobno vizijo dolgotrajne oskrbe odločilno iskanje smiselnega stališča o razmerju med človekovo močjo in nemočjo. Celostna antropološka kost-benefit analiza solidarnosti pokaže dvojce:

1. sleherni človek se prej ali slej znajde v nemoči, ko potrebuje pomoč, da preživi, se razvija in človeško zori; 2. pri človeku, ki je telesno, duševno, socialno, finančno ali drugače pri močeh, nima pa osebnega empatičnega odnosa pomoči nemočnemu človeku, se začne njegova moč maligno razvijati v smeri psihosocialne patologije (zlasti depresivnosti in agresivnosti), ki razkraja njega in njegove skupnosti. Edina učinkovita preventiva pred tem je človeška empatičnost s solidarnim ravnanjem, ki pa jo je mogoče razvijati samo v praksi z osebno pomočjo nemočnim: otrokom pri razvoju do njegove samostojnosti, bližnjim v družini in osebni družbi, sodelavcem pri ustvarjalnem delu ter bolnim, invalidnim in starostno onemoglim.

Odločilni vidik sodobne vizije dolgotrajne oskrbe je torej osebno in javno stališče o komplementarni povezanosti med človeško močjo in nemočjo. Tehnično, materialno in intelektualno smo dovolj razviti, da ob staranju prebivalstva v 21. stoletju in stopnjevanih potrebah po oskrbi v svojem razvoju solidarnosti dohitimo materialni razvoj, ki je bil dosežen v zadnjih dveh stoletjih. Vizija dolgotrajne oskrbe, ki to omogoča, se oblikuje ob odgovorih na tri vprašanja. 1. *Kaj oskrbovanec potrebuje, zmore in hoče?* Ko imamo ta odgovor, sledi 2. vprašanje: *Kaj oskrbovalec potrebuje, zmore in hoče?* Ko imamo oba odgovora, sledi odgovor na 3. vprašanje: *Kaj potrebuje, zmore in hoče oskrbovalni sistem in njegova organizacija v sedanjem času in razmerah slovenske družbe?* Ta tretji odgovor je enako nujen kakor prva dva, nikakor ne sme prehiteti, prezreti ali biti v nasprotju s prvima dvema.

Jože Ramovš